

FOLYTONOS LÁNGOLÁSBAN PAZARUL OSZTOTA EL ÖNMAGÁT.

Mikor még csak az írásaiból ismertem, az igazi női szellemet és lelkeséget csodáltam benne, aki bármilyen témához nyúlt, lüktető, meleg életet lehelt mindenbe. Nála is, mint minden írónál, csak egyet kerestem: fényt, megértést a lélek titokzatos birodalmában, a ráismerés, a felfedezés izgalmas örömét; igen ez így van, ez bennem is így él, csak homályosan, tudatalanul, formátlanul. Az író Tormay Cecile állt akkor előttem, aki éppen azért, mert író, többet és lényegesebbet tud az emberről és az életről.

Régen volt, mikor személyesen megismertem. Techert Margit és én, mint egyetemi hallgatók, úgy mentünk fel hozzá egyszer, mint minden komoly, igaz ügy lekes védelmezőjéhez és előmozdítójához. Egyetemi nőhallgatók ügyének védelméről szóló cikk — Ritoók Emma és Czeke Marianne cikkének — elhelyezését kértük Tőle a Napkeletben. Emlékszem, hogy a legnagyobb készséggel tett eleget kérésünknek, de arra is emlékszem, hogy nekem akkor ennél sokkal fontosabb volt személyes megismerésének élménye. Mert ez igazi élmény volt számomra. Kedves, régi házban, a Kőfaragó utcában lakott. Otthonában semmi kirívó, mintha a régi értékes bútörök, tárgyak mind csak egyetlen célt szolgáltak volna, hogy mindjárt a belépésnél megéreztessek velünk az igazi úri otthon tiszta, előkelő légkörét. Milyen stílusos háttér volt ez Tormay Cecile finom karcsú alakjához, szép karakterisztikus fejéhez, könnyű mozgásához. De mindennél megragadóbb volt muzsikusságom számára a hangja.

A hangban igen sok van az ember jelleméből. Vannak hangok, amelyekből rögtön kiérezni a lelki durvaságot, a földhöz tapadó anyagiasságot; vannak hangok, amelyek olyanok, mint a kő, hidegek és érzéketlenek, nincs bennük semmi az érzés melegségéből, nincs bennük semmi «néni»; vannak kellemes, csevegő hangok, de valahogy üresek, mert léleketlenek.

Tormay Cecile hangjának valami különös varázsa volt: *lelkes hang volt*. Most értettem meg igazán, hogy milyen hatalmas fegyvere lehetett ez a hang élete nagy művének, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének létrehozásában. Többször hallottam őt még ezután nagy nyilvánosság előtt beszélni, de ezeket a beszédeket nem is felejttem el soha. Mindenki megérezte, hogy amit mond, azt a lelke legmélyéről szakítja ki, hogy hangját ez a mély átélés színezte, tüzesítette, simította bársenyos puhává, vagy keményítette acélos szilárdságúvá. Ettől a belső tüztől, a lélek tüzétől tudott olyan magasra szárnyalni, tudott a magyar szónak különös ízt és páthoszt adni. Még a rendes társalgásnál is elárulta ez a hang, hogy a folyton lángoló, folyton szárnyaló lendület Tormay Cecile telkének igazi életeleme, hogy csak akkor kapja meg igazi egyéni színét és fényességét, ha nagy eszméről, ha *magyar eszméről* szólhatott.

Ebben a folytonos lángolásban pazarul osztotta el önmagát. Itt csak magamról szólhatok. Ahányszor erre alkalom kínálkozott, soha el nem mulasztotta, hogy buzdítson, bátorítson, hogy még betegségében is a legnagyobb figyelemmel kísérje zeneirői működésemet. Nagy kincsem az a levél, amelyben két év előtt megjelent zeneesztétikai könyvemhez gratulált. Mint minden levelében, itt is sehol egyetlen közhely, vagy banális szólam, minden mondata a stilizálás remeke, de emellett pár megjegyzésével igazi művész-

ösztönnel jobban rávilágított a lényegre, mint tudós szakmuzsikusok. Hogy mit jelentett ez a megértés az én számomra, nem kell bővebben magyarázni.

S én csak egy voltam a sok-sok közül, akik mind valamilyen vonatkozásban kaptak tőle. Csak gazdag lélek, igazi asszonyszív és költőszív tud ennyit adni, mint amennyit Tormay Cecile adott az öt megértőknek. S ennek a léleknek egyetlen erőforrása a hit volt, a próféták sziklaszilárd hite.

Egy alkalommal ezt mondta nekem Tormay Cecile: «Erősen hiszek abban, hogy mindenkinek mindenért meg kell fizetni. A Gondviselés sokszor olyan homályba burkolja előttünk az Igazságot, hogy gyenge elménkkel kétségbe kellene esni, ha nem élne bennünk a hit: előbb-utóbb, de mindenért meg kell fizetni. Semmi rossz sem marad büntetlenül, semmi jó sem jutalmazatlanul».

Ez a hit az isteni Igazságban, a magyar Igazságban adott neki erőt, hogy halálosan beteg, megtört szívével is folytassa munkáját írói, ihlető, irányító munkáját, mint az egyetlen értéket, ami még az életben tartotta.

Szavai még most is fülembe csengenek, mint egész életre szóló, hálás kegyetlennel őrzött szellemi örökség.

Prahács Margit.

TORMAY CECILE ÉS ITÁLIA.

Nagyjából kétfajta ember látogatja Itáliát. Van, aki «pihenni» jár oda, nyaranként, feledni, üdülni, némi sznobságtól is élvezve, mert Nápolyt látni kell, mielőtt meghalunk. Ezek az «utazók». Velük telnek meg a kedvezményes vonatok, ők tudnak legtöbbet az útikönyvekből, nekik vannak a legmaradandóbb emlékeik és feledhetetlen élményeik. De vannak, akik őszinte lelki szükségből ereszkednek alá e gyönyörű félszigetre, nem az időjárás hagyományos menetrendje, hanem a szellemi igény változó évszakai szerint. Mennek, hogy igazolják magukat a déli nap hevében, a szépség természetes hazájában. Nincs útitervük s még talán útijegyzetek sem dagadnak bőröndjeikben haza jövet Tormay Cecile ez utóbbiak közé tartozott. Réges-régi szerelme volt Itália, de írott emléke, műfajilag szólván, kevés van: Két szép rajza Firenzéről és Dél-Itáliáról. E kis könyv nyugodt hangja, kiegyensúlyozott menete, meggondolt képei és hasonlatai mindennél jobban bizonyítják, hogy az emlékek frissességének mennyire használ az idő, hogy a benyomások őszintesége is a távoli visszhangon ismerszik meg leghitelesebben. S talán nem is tartotta volna fontosnak ezt is megírni, ha már nem kötelezte volna el magát egy bizonyára szívéhez nőtt fordításával, a *Fioretti*-vel, a latin mitológiának. A déli mitológiának, mely benne él minden íróban, aki tervei és képességei kavargásában maga fölött érzi a klasszikus írói erkölcsöt: a fegyelemnek és szabadságnak e tündéri kettősségét. Tormay Cecile vágyódása a Dél felé őszinte és természetes volt. Nagyarányú terveinek kellett a mértéktartás déli példája és bátorítása. De kellett minden művében oly fontos és uralkodó atmoszférának telítettségéhez a Dél levegője is. Gondoljunk csak az «Emberek a kövek között» fojtott és fojtó s mégsem naturalista módon megteremtett levegőjére. De nemcsak itt, hanem másutt is, a nagy történeti képekben: a nagyarányúságra való törekvés s ugyanakkor mértéktartás. Ez, ha nem is a Dél hatása, mindenesetre igazolása annak, hogy Tormay Cecilenek Itália nem a kötelező iskola volt, hanem ösztönös törekvéseinek éltető levegője.

Füsi József.